

ХИБРИДНО РАТОВАЊЕ – КОНЦЕПТУАЛНА АДАПТАЦИЈА*

Мирослав Р. Терзић, Мића Д. Миладиновић
Универзитет одбране у Београду, Војна академија
Сабахудин Цоковић
Универзитет ЕДУЦОНС у Сремској Каменици,
Факултет за примењену безбедност

Процес трансформације рата вишедимензионалног карактера и разноврсних тактика који је изазван савременим претњама по националну, глобалну и регионалну безбедност и који је условљен технолошким развојем, а који се манифестује у различитим облицима – конвенционални, неконвенционални, асиметрични, нелинеарни итд. захтева нови приступ у анализи сукоба. У том контексту, на почетку 21. века, са новим изазовима по националну, регионалну и међународну безбедност тежи се појмовном одређењу и концептуализацији хибридних претњи и хибридног ратовања. То је један веома сложен процес који ће морати да идентификује и формулише однос између геополитичке ситуације, савремених безбедносних изазова и ризика и манифестација атипичних савремених сукоба да би се, што је могуће прецизније, доктринарно уредило хибридно ратовање.

Користећи одређене геополитичке анализе и анализирајући сукобе од 2006. године, са тежиштем на примени не стандардних тактика и нових технологија, у раду се приступило концептуалној адаптацији хибридног ратовања.

Кључне речи: *хибридно ратовање, хибридне претње, концепт*

Увод

Геополитичке тежње државних и недржавних субјеката некада је могуће остварити само комбинацијом примене меке и тврде моћи у веома комплексном безбедносном окружењу. Комплексност безбедносног окружења испољава се кроз мултидимензионални сукоб применом вишеструких, асиметричних, конвенционалних и неконвенционалних тактика остварујући утицај на економску, политичку, социјалну, информациону, когнитивну и друге сфере на националном, регионалном и глобалном нивоу између државних и недржавних актера или између различитих интересних група. Ове специфичности указују на ревидирање или промене постојеће парадигме ратовања.

* Чланак је настао као резултат рада на пројекту Војне академије „Утицај промена у оперативном окружењу на припрему и извођење операција“.

Мултидимензионални сукоб различитим испољавањем меке и тврде моћи је хибридног карактера чиме се оправдава коришћење термина хибридно ратовање. Из ове перспективе, улога свих субјеката у хибридном ратовању се ревидира и мења, долази до промене парадигме па је због тога потребна концептуална адаптација хибридног ратовања.

Концептуална адаптација хибридног ратовања је континуалан и перманентан процес подложен променама у складу са геополитичким тенденцијама, научно-технолошким развојем, развојем наука одбране, вештине вођења рата и сл. Након завршетка или током праћења сукоба на основу научених лекција применом научних метода неопходно је преиспитивање постојећег концепта хибридног ратовања и утврђивање потребе за новим концептом.

Потреба за новим концептом хибридног ратовања

Хибридно ратовање као нови концепт ратовања (сукоба) актуелизовано је 2006. године након сукоба између Израела и Хезболаха. Наведени сукоб испољио је низ специфичности: сукоб државе и недржавног субјекта; садејство герилских јединица и регуларних трупа током противтенковских и противваздухопловних дејстава на Израел; афирмативно и у реалном времену приказивање снимака успешних дејстава Хезболаха, на више медија укључујући и сајбер простор, приказивање дејстава Израела супротно међународним правилима ради придобијања подршке исламске заједнице током трајања сукоба; асиметрична употреба силе, низ тактичких изненађења и сл. По прекиду дејстава обе стране у сукобу су прогласиле победу. Након сукоба остала је чињеница да је Хезболах добио "медијски" рат успешно користећи информациони простор, укључујући деловање на глобалној комуникационој мрежи (интернету или у сајбер простору) и достигао постављени циљ. У прилогу овој тврдњи је подршка Хезболаху од одређених исламских држава (нпр. Иран и Сирија) и покретање расправе у Израелу о тактици борбених дејстава против Хезболаха и примених међународних правила ратовања.

Ипак поједини теоретичари наводе да је први хибридни рат почео 1961. године а односио се на операцију свргавања кубанске владе Фидела Кастра.

Операција свргавања кубанске владе се фундаментално разликовала од америчког ангажовања у Корејском рату 1950–1953. године, где су Сједињене Америчке Државе имале мандат Уједињених Нација, и од Вијетнамског рата, који се расламсавао у истом периоду, а где су Сједињене Америчке Државе деловале на основу билатералних споразума са својим јужно вијетнамским савезницима.

За свргавање Кубанске владе америчка обавештајна агенција (енг. *CIA*) је формирала, наоружала и обучила, четири пешадијска, један тенковски, један ваздушно-десантни батаљон и један артиљеријски дивизион, састављене од кубанских емиграната и плаћеника. Њих је требало да подржавају пилоти – емигранти у авионима америчке авијације, на којима су ознаке биле уклоњене.

На неким авионима су биле ознаке кубанске авијације са циљем да их представе представе као дезертере из кубанске војске.

Укупна бројност инвазионог трупа била је око 2 хиљаде војника. Копнене трупе су се ослањале на подршку авијације и морнарице САД (ка обалама Кубе доплони-

ли су носачи авиона „Есекс“, „Боксер“ и „Шангрила“, са бродовима за подршку, а бомбардерска авијација је дејствовала из база на Флориди).

Кубанска одбрана у том тренутку била је састављена од народне милиције наоружане застарелим наоружањем подржане ваздухопловним снагама. Најближе кубанске јединице, способне да се супротставе – налазиле су се 120 километара од места инвазије. У принципу, однос снага је био нелинеаран (снаге нису биле упоредиве).

Интензивне борбе су почеле 15. априла 1961. године неуспешним покушајем авијације САД да уништи Ваздухопловне снаге Кубе. Већ 17. априла дошло је до искрцавања главних инвазионих снага у Заливу свиња. А два дана касније већина искрцаних емиграната и плаћеника је била заробљена.

У историји ратовања та операција је забележена као неуспела, а САД су претрпеле огромну морално-политичку штету.

Основни разлог за неуспех операције наводи се неуспели покушај извођења народног устанка против Фидела Кастра на Куби, који је требало да ескалира након искрцавања емиграната и плаћеника¹.

Специфичност ове операције је синхронизована примена (комбиновање) две различите врсте сукоба (борбена дејства и народни устанак) ради достизања крајњег жељеног стања, што се може ставити у контекст хибридног рата.

Агресија НАТО савеза (19 земаља чланица НАТО пакта) на Савезну Републику Југославију може се ставити у контекст хибридног рата зато што је уследила након одређених економских, дипломатских, медијских и других притисака на СРЈ и неуспеха шиптарских снага да заузму простор Косова и Метохије.

Агресија НАТО снага на Савезну Републику Југославију започела је 24. марта 1999. године, ваздухопловним дејствима по командним местима, положајима ПВО и телекомуникационим центрима. То је био први случај у историји да је једна институција (савез, недржавни субјект) ступила у рат против једне државе. Мада је интервенција спроведена у име „међународне заједнице“ напад је извршен без сагласности Уједињених нација, јер је на састанку Савета безбедности амерички захтев за легализацију интервенције одбачен због вета Народне Републике Кине и Руске Федерације.

Унутрашњу подршку интервенцији НАТО снага пружале су одређене невладине организације и интензивна медијска пропаганда, посебно на простору Косова и Метохије. Снаге безбедности СРЈ успешно се супротстављале агресији извођењем борбених дејства, експлоатацијом електромагнетног спектра и применом одређених тактичких радњи против оружане агресије док остали елементи, првенствено се мисли на медије у СРЈ, успешно су деловали на психолошко-пропагандну делатност непријатеља.

Из наведеног примера могуће је закључити да је након делимичног успеха (неуспеха) примене меке моћи² уследила примена тврде моћи³ комбинацијом ваздухо-

¹ Ротислав Ишћенко, (25.01.2016), *Пери хи хибридни рат су покренуле САД против Кастра, а сада су и сама жртва хибридног рата*, www.fakti.org,

² Мека моћ представља способност утицаја на друге да усвоје жељени правац деловања кроз културолошки и идеолошки утицај или подстицањем на промене. Сфере утицаја током примене меке моћи могу бити: **култура** (нпр. промовисање или подршка одређене културе која је привлачна другима), **вредности** (које се очигледно и искрено примењују), **спољна политика** (када је други сматрају легитимном), инклузивно деловање ради решавања одређених проблема (нпр. деловање на свим нивоима ради заштите националних мањина) и сл.

пловних борбених дејства НАТО снага и интензивна медијска кампања са једне стране, док са друге стране у току агресије НАТО снага успешно је експлоатисан електромагнетни спектар, извођена борбена дејства и психолошко пропагандно деловање.

Након анализе ранијих сукоба и агресије НАТО на Савезну Републику Југославију било је јасно да постојеће парадигме, које се односе на сукобе, треба модификовати. „Да би била прихваћена као парадигма, теорија мора да изгледа боља од својих конкурената, али не мора да објасни, и заправо никада то не чини, све чињенице с којима се суочи“.⁴

Парадигму хибридног ратовања требало је модификовати укључујући комбинацију меке и тврде моћи која ће обезбедити успех у наредним операцијама.

Са појавом нових изазова за регионалну и међународну безбедност, појавом нових технологија као и нових могућности сајбер простора све више долази до сукоба недржавних субјеката (разне терористичке организације) против држава или одређених савеза држава.

Сукоб у Сирији, посебно у региону Алепо где су се сукобиле снаге Сиријске армије, оружане снаге Руске Федерације, оружане снаге САД и Исламска Држава последица је остваривања одређених геостратешких интереса⁵ а испољио је низ специфичности од интензивне медијске кампање, вођења посредних (енг. проху) ратова, интензивног коришћења сајбер простора за пропаганду и врбовање терориста до употребе роботизованих борбених система.

Сукоб у Украјини (обојена револуција, евромајдан) карактерише интензивно коришћење сајбер простора ради мобилизације становништва за протесте као и интензивна пропаганда ради смене постојећег режима. Након сукоба у Украјини САД и Европска Унија су оптуживале Русију за спровођење хибридног рата у Украјини, нарочито на Криму. Европска Унија у Глобалној стратегији за безбедност и спољну политику као једну од главних претњи по безбедност означила Русију.

Након тих сукоба све чешће се на регионалној и међународној политичкој сцени помињу термини хибридна претња, хибридни рат, хибридни сукоб и сл. Безбедносно окружење се променило односно постало је још комплексније. Зато је Европска комисија је 06. 04. 2016. усвојила Заједнички оквир за супротстављање хибридним претњама.⁶

Дакле парадигму хибридног ратовања је неопходно преиспитивати и мењати у складу са геополитичким променама и променама у безбедносном окружењу узимајући у обзир развој наоружања и војне опреме и тактике дејства и деловања.

³ Тврда моћ представља, претежно, војну и економску снагу ради утицаја на понашање држава и недржавних субјеката или ради директне промене тока догађаја у сукобима.

⁴ Томас С. Кун, *Структура научних револуција*, Нолит, Београд, 1974, стр. 59, превео Станиша Новаковић.

⁵ Сирија је значајна јер је требало да буде крај терминала гасовода између Ирана и Ирака, који би дозволио Ирану приступ европском тржишту и потпуно поништио режим санкција. Конкурентски пројекат је гасовод од Катара преко Саудијске Арабије, Јордана и Сирије до Европске уније, било као течни гас преко Турске. Председник Сирије је одбио предлог Голфског гасовода због оданости Ирану, због чега је насебе навукао жесток хибридни рат. Лука Тодоровић, Милован Милутиновић, (12. мај 2016) Глобалне тенденције и хибридни рат, СВАРОГ, стр. 19.

⁶ EUROPEAN COMMISSION, Joint Framework on countering hybrid threats, Brussels, 6.4.2016

Концепт хибридног ратовања

Садашњи војни теоретичари покушавају да дефинишу хибридне претње, представе концепт хибридног ратовања и да утврде до ког степена, у актуелном безбедносном окружењу, су дефиниције правилне а концепт адекватан за постизање стратешких циљева и заштиту националних, регионалних и глобалних интереса.⁷ Ово питање је оправдано, имајући у виду сложеност сукоба и сталну промену (деградацију) међународног безбедносног окружења.

Изазови, ризици и претње су тако велики, тако сложени, тешко предвидиви и разноврсни, да, у овом тренутку, свака држава на свету је рањива хибридним претњама и угрожена хибридним ратом. Другим речима, рањивости су тако велике а претње тако бројне да ризици политичке, економске, културне, социјалне, информационе и војне природе теже ка екстремно насилним манифестацијама.

Међународни систем се заснива на државама са ограниченим суверенитетом и међузависним у погледу политичког деловања и економског развоја. Регионалне и међународне установе, владе и недржавни актери, посебно велике транснационалне корпорације, неке невладине организације, верске групе, приватне безбедносне компаније користе оруђе глобализације и смањују државни монопол државе на власти.

Државе нису само географска подручја затворена у политичким границама, већ и национални, културни, религијски, цивилизацијски ентитети и идентитети који индивидуализују и исцрпно набрајају људске заједнице и држе их, чак и у ери универзализације, информација и знања, специфичности, вредности и аутентичности. С тога ће се, државе у хибридном рату борити од непријатеља (ентитета, недржавног субјекта) који комбиновано напада њихове идентитете користећи све димензије безбедносног окружења.

Сви феномени који се јављају у људском друштву носе отисак динамике друштва, флексибилности и свеprisутности. И, због тога што су односи између држава и других недржавних или међудржавних субјеката зависни од интереса и геополитичке ситуације далеко од тога да представљају само сарадњу, поверење, хармонију и међусобно поштовање, и даље су веома компликовани, сложени, конкурентни и чак конфликтни, па у вези са тим питања концепта хибридног ратовања и хибридне претње јесте и остаће актуелно дуже времена.

Европска Унија, као један од изазова по безбедност, је препознала хибридне претње и у Глобалној стратегији за спољну политику и безбедност наводи: „данас *тероризам, хибридне претње, климатске промене, економска нестабилност и енергетска несигурност угрожавају наше грађане и територију. Политике страха прете европским вредностима и европском начину живота*“. У складу са тим ЕУ је 2016. године својила *Заједнички оквир за сузбијање хибридних претњи* у коме се наводе 22 мере за препознавање хибридних претњи, организовање одго-

⁷ Серија текстова који помињу и описују хибридно ратовање почели су да сепојављују након сукоба Израела и Хезболаха 2006. године. Пуковник Френк Хофман је заједно са Џејмсом Н. Матисом, објавио 2005. године чланак „Будући ратови – Успон хибридних ратова“ у коме они предвиђају нове типове конфликта са којима ће се Сједињене Америчке Државе врло брзо суочити. Неколико година касније Стивен Левитски са Универзитета Харвард, Лукан О Пут са Универзитета Торонто написали су књигу „Хибридни режими после хладног рата.“

вора на хибридне претње, спречавање кризе и одговор на кризе, опоравак и јачање сарадње са НАТО-ом.

Имајући у виду да је идентификација и сузбијање хибридних претњи повезана са националном безбедношћу и одбраном, одржавањем реда и применом закона, Европска унија напомиње да државе чланице имају примарну одговорност у решавању тог проблема јер је већина националних слабости специфична за поједине државе. Међутим уколико се државе чланице Европске Уније суочавају са заједничким претњама које могу бити усмерене на преко граничне мреже и инфраструктуре, отклањање тих претњи је координираним деловањем на нивоу ЕУ користећи се политикама и инструментима како би се унапредила европска солидарност и узајамна помоћ.

На регионалним безбедносним форумима водила се и водиће се дебата о хибридном рату Русије у Украјини а такође о хибридном рату САД и Европске Уније против Русије. Европска Унија и САД су оптуживале Руску федерацију да је водила хибридни рат применом меке моћи у Украјини што је резултирало присаједињењу полуострва Крим Руској федерацији. Поједини теоретичари из Русије и Украјине оптужују „Запад“⁸ да води хибридни рат против Русије, који не обухвата само војне операције ниског интензитета или диверзантска дејства у Донбасу, већ и информациони, дипломатски и економски рат, уз објављене и необјављене санкције, попут забране кредитирања руских компанија и онемогућавања их да дођу до најновијих технологија.

Концепт хибридног ратовања има изузетно сложен садржај и бројне нијансе. Иако се чини да је појам врло јасан, не разумеју га сви стручњаци, теоретичари или практичари, као и они заинтересовани када мисле о хибридном ратовању. Већина аутора посматра хибридно ратовање као комбинацију војне силе са тактиком дезинформације, терора, дестабилизације и исцрпљивања непријатељевог становништва. Оно што је ново јесу техничка средства и нове техничке могућности за деловање у сајбер простору, софистицирану пропаганду и примену читавог спектра нерегуларних тактика ратовања које стоје на располагању великом броју недржавних актера захваљујући рапидном развоју технологије, посебно информационе. У нерегуларне тактике спадају тајне акције, економске уцене, дипломатске двоструке игре, медијске манипулације и сл. Дакле реч је о непрекидном феномену са променљивом димензијом и интензитетом, који је у почетном периоду прикривен и има широк спектар облика и поступања од информационих, медијских, политичких, економских, социјалних, идентитетских конфронтација па до насилних војних конфронтација.

Тренутна стварност је да су међународном и националном политичком систему подједнако важни и државни и недржавни актери и доприноси разним контроверзама и разликама, технолошким скоковима, филозофско-идеолошким и културним споровима који би могли знатно да утичу на понашање појединаца и друштва и да се употребе у хибридном рату.⁹

⁸ „Запад“ обухвата Европску унију и Сједињене Америчке Државе.

⁹ Председник САД Доналд Трамп 26.01.2017. је донео одлуку о забрани уласка у земљу за избеглице и држављане седам претежно муслиманских земаља, међутим Федерални судија Џејмс Роберт из Сијетла је блокирао поменућу одлуку и дозволио им улазак. Та ситуација се може искористити у хибридном рату зато што је изазвала протесте широм САД и у водећим европским државама, знајући да нико не одустаје од својих интереса, намера, циљева и дела осим ако су принуђени да то ураде.

У складу са еволуцијом, развојем знања и анализом сукоба (борбених дејстава и других активности) разматра се један нови приступ у објашњавању и имплементирању концепта хибридног ратовања уз подршку тактичког, оперативног и стратешког размишљања и процена који узимају у обзир технолошки развој и динамику људског друштва у процесима међузависности на различитим нивоима економског, друштвеног и културног развоја.

Излазећи из парадигме конвенционалног ратовања у којој је за успех неопходан однос снага у сукобу 3:1 у корист нападача, али како су догађаји, кризе и сукоби у последњих 20 година показали, постоји потреба за новим разумевањем логике да се рат може добити анализом флексибилног, комплексног и динамичног борбеног окружења у асиметричном сукобу, применом неконвенцијалних средстава и система и чак без испалењеног метка. Такође нове технологије су промениле начин ратовања, мека сила је заменила тврду силу па крајње жељено стање (нпр. промена неодговарајућих режима у појединим државама) је могуће достићи коришћењем социјалних мрежа за тзв. „твитер револуције“. Тактика је једноставна: подстицање политичких дискусија на социјалним мрежама попут Твитера, Фејсбука, политичке активности блогера, стављање видео садржаја са сугестивним порукама и сл. Али и у овом случају, расуђивања и процене морају се сразградити не у категоричким и аподикличним димензијама, већ посебно у релативним, сложеним и динамичним проценама.

Међу бројним тактикама које су специфичне за хибридно ратовање (са њиховим испољавањем на оперативном и стратегијском нивоу), према мишљењу аутора, такође спадају и следеће:

- дипломатске активности;
- обавештајне и контраобавештајне активности;
- размена информација и сарадња у области безбедности и одбране на регионалном и међународном нивоу;
- психолошко-пропагандне активности;
- извиђачке активности;
- одређена дејства у сајбер простору и заштита од дејстава у сајбер простору;
- заштита информација од стратегијског значаја;
- информисање и стратешке комуникације;
- заштита економских и енергетских капацитета;
- јачање националних и заједничких вредности (развој основних ћелија друштва кроз образовање, културно уздизање и промовисање заједничких вредности);
- заштита критичне инфраструктуре;
- цивилно-војна сарадња на локалном, регионалном и националном нивоу;
- конвенционална борбена дејства (од пешадијских до против терористичких дејстава);
- специјална дејства и
- друге акције.

Тактике хибридног ратовања (заштите од хибридних претњи) могуће је применити у свим операцијама (офанзивне, дефанзивне, операције цивилно-војне сарадње, операције стабилности, операције подршке и сл) с тим да се неће све тактике реализовати у свим операцијама а и редослед реализације може бити различит у зависности од операције.

Хибридно ратовање као и други сукоби може бити двострано или вишестрано. Када се спомиње вишестрано ратовање, углавном се мисли на посредни (енг. *proxi*) рат па тако и вишестрано хибридно ратовање може се посматрати као посредно ратовање у коме снаге користе принципе хибридног рата и хибридне тактике.

Двострано хибридно ратовање обухвата офанзивне (нападне) хибридне операције и дефанзивне хибридне операције (одбрана од офанзивних хибридних операција).

Концепт хибридног ратовања (офанзивне и дефанзивне хибридне операције) треба да:

- обухвати тренутну геополитичку ситуацију у региону (зони) хибридне операције;
- јасно идентификује основни и могуће циљеве хибридне операције;
- прикаже SWOT¹⁰ анализу (снаге, слабости, прилике и претње) чинилаца хибридне операције;
- објасни начин ефикасног и ефективног искоришћења ресурса за извођење операције;
- објасни заштиту слабости;
- утврди које прилике, када и како их искористити;
- идентификује и предвиђа временске оквири за извођење хибридне операције;
- објасни редослед реализације задатака ради достизања циља (циљева) хибридне операције;
- прикаже начин сарадње са свим субјектима у зони хибридне операције и другим субјектима;
- утврди потребе развоја допунских планова за извођење хибридне операције.

Да би овај концепт био успешан потребне су темељне припреме и стварање одређених (критичних) предуслова. Пре свега треба да постоји јака политичка подршка за извођење хибридне операције на краћи и дужи рок. Ефикасан обавештајни апарат ради квалитетне процене ситуације у зони хибридне операције. Свеобухватна информационо кампања¹¹ у зони хибридне операције и ван зоне хибридне операције ради придобијања подршке за извођење хибридне операције.

Принципи хибридног ратовања

Имплементација неких принципа хибридног ратовања, који су применљиви на тактичком, оперативном и стратегијском нивоу, обезбеђује преиспитивање, кохерентност и континуитет концепта хибридног ратовања.

Важно је нагласити да као резултат анализе и стварности овог концепта, хибридно ратовање је сукоб било ког типа који суштински обухвата примену принципа оружане борбе и принципа неоружаног, често прикривеног, деловања у осталим димензијама окружења захваћеног хибридним ратом.

Међу најважнијим принципима концепта хибридног ратовања који су се показали као успешни како у вештини тако и у теорији вођења сукоба сврставају се: тајност припрема и прикривено деловање, изненађење, константна примена иденти-

¹⁰ Акроним енглеских речи: *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats*

¹¹ Обухвата информационо деловање широког спектра у целокупном медијском простору (телевизија, штампани медији, радио, глобална мрежа комуникација и сл).

фикованих асиметрија у свим фазама хибридног рата, истовремено или етапно деловање у више димензија оперативног окружења, стратешка комуникација, размена информација, друштвена отпорност, ефикасност и ефективност.

Тајност припрема хибридне операције и прикривено деловање је веома важно ради адекватног одговора на хибридне претње током дефанзивне хибридне операције или остваривања стратешке предности у офанзивној хибридној операцији.

Принцип изненађења обухвата неочекивано деловање у више димензија оперативног окружења комбиновањем различитих тактика на неочекиван начин. Овај принцип захтева свеобухватно обавештајно деловање ради правилне процене ративности и примену различитих техника обмањивања.

Константна примена идентификованих асиметрија у свим фазама хибридног рата укључује, на пример деловање на друштвеним мрежама ради мобилисања великог броја људи којима ће се манипулисати, или блокада одређених економских или војних капацитета деловањем у сајбер простору и сл.

Истовремено или етапно деловање у више димензија оперативног окружења подразумева, на пример у првој етапи хибридног ратовања деловање у социјалној димензији ради стварања позитивне или негативне перцепције да би након достизања циља у првој етапи уследило деловање у физичкој димензији заузимањем одређеног географског простора.

Принцип стратешке комуникације најчешће се спомиње у документима Европске Уније као одговор на хибридне претње подизањем јавне свести о хибридним претњама и стварањем социјалне отпорности.¹² Стратешка комуникација је важна ради сарадње са „трећим“ земљама у сузбијању хибридних претњи.

Размена информација подразумева формирање одређеног центра у коме ће се сливати и користити информације у хибридном рату а унапређује сарадњу између свих субјеката који се боре против хибридних претњи и „трећих“ земаља и омогућава ефикаснију анализу поверљивих и доступних података о хибридним претњама.

Принцип друштвене отпорности подразумева јаке стубове државе, политичко руководство, заштиту критичне инфраструктуре и заједничко деловање свих субјеката друштва у зони хибридне операције.

Принцип ефикасности и ефективности испољава се правовременим откривањем хибридних претњи, њиховом проценом и адекватним одговором на хибридне претње уз економично коришћење поузданих ресурса. Стога је сваки начин откривања и одговора на хибридне претње у границама које осигуравају максималну ефикасност.

Закључак

Анализирајући сукобе у 21. веку и наводећи бројне специфичности хибридних претњи и хибридног ратовања, за адекватан одговор на хибридне претње и успех у хибридном рату, израдом адекватног концепта хибридног ратовања и његовом реа-

¹² Починитељи хибридних претњи могу константно ширити дезинформације и циљаним деловањем на друштвеним мрежама настојати да радикализују појединце, дестабилизују друштво и контролишу политичку ситуацију. Кључна способност одговора на хибридне претње је применом добро планиране стратегије стратешке комуникације. EUROPEAN COMMISSION, (6.4.2016.) Joint Framework on countering hybrid threats, Brussels, стр. 5

лизацијом придржавајући се кључних принципа, је неопходно да сви субјекти безбедности и одбране, можда чак и сви субјекти друштва, учествују у овом напору. Основни разлог је јачање одбрамбених способности државе или савеза држава ради спречавања изненађења у било којим облицима сукоба, било да се ради о деловању у сајбер простору, психолошко-пропагандном деловању или примени савременог наоружања и технике.

У концептуалној адаптацији хибридног рата, мора се направити промена парадигме, у смислу да је концепт променљив и да би га требало посматрати као основну замисао за остварење циља која обухвата планска и sukcesивна деловања и дејства у свим димензијама окружења захваћеног хибридном ратом.

Литература

[1] Ротислав Ишћенко, *Пери хи хибридни рат су покренуле САД против Кастра, а сада су и сама жртва хибридног рата*, www.fakti.org, 25.01.2016.

[2] Томас С. Кун, *Структура научних револуција*, Нолит, Београд, 1974, стр. 59.

[3] Levitsky, S., & Way, L. A. (2010). *Competitive authoritarianism: Hybrid regimes after the cold war*. Cambridge University Press.

[4] EUROPEAN COMMISSION, Joint Framework on countering hybrid threats, Brussels, 6.4.2016.

[5] Глобална стратегија ЕУ о спољној и безбедносној политици – Заједничка визија, заједничко деловање – јача Европа, Савет ЕУ, Брисел, 28.06.2006.

[6] Андреј Корибко, *Трансформација хибридног рата: Технологије против „обојених револуција“*, www.srbinfo.info, 01.06.2016.

[7] Владимир Горбулин, *Запад је себи поставио за циљ да изведе државни удар у Москви*, www.fakti.org, 01.10.2016.

[8] Талијан, Мирослав и др, *Приказ Глобалне стратегије Европске уније за спољну и безбедносну политику*, Научни скуп „Србија и стратегијска раскршћа“, Београд, 2016. стр. 433–448.

[9] Николић, Небојша, *Стратегијска раскршћа и хибридни рат – нови феномен или ново име за старе приступе конфликтима*, Научни скуп „Србија и стратегијска раскршћа“, Београд, 2016. стр. 77–85.

[10] Hoffman, Frank, „Conflicts in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars“, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, Virginia (December 2007).

[11] Hoffman, Frank, „Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict“, *Strategic Forum*, Institute of National Strategic Studies, NDU, No.240, 1-8, (April 2009).

[12] Jagello 2000, „Hybrid Warfare: A New Phenomenon in Europe's Security Environment“, Research paper by Jagello 2000 for NATO Information Centre in Prague in cooperation with Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno, and European Commission Representation in the Czech Republic, Praha-Ostrava 2015.

[13] Korybko, Andrew, „Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change“, Institute for Strategic Studies and Predictions PFUR, 2015.